

Alžbětinská Anglie

Jaké důkazy podporují tvrzení, že za vlády Alžběty I. Anglie skutečně prožívala „zlatý věk“?

Zdroj: Adam HART-DAVID a kol., *Dějiny – od úsvitu lidských dějin až po současnost*, Praha 2012, s. 260.

Budoucí královna **Alžběta I.** (1533–1603) byla již od svého raného dětství vystavena mnoha nebezpečím. Její **otec Jindřich VIII.** si přál mužského potomka, ale ani od Kateřiny Aragonské, a nakonec ani od Anny Boleynové se ho nedočkal. Prohlásil se dokonce hlavou anglikánské církve, aby se mohl rozvést se svou první ženou Kateřinou Aragonskou a následně se oženit s vytouženou **Annou Boleynovou**. Malé Alžbětě však byly teprve necelé tři roky, když otec nechal její matku Annu popravit. Alžběta byla prohlášena za nemanželskou dceru, ztratila nástupnický nárok na anglický trůn a byla nucena žít jako obyčejný dvořan. Možná právě proto byla již od mládí velmi obezřetná. Po smrti svého otce se o ni starala Jindřichova poslední manželka, **Kateřina Parrová**. V roce 1553 nastoupila na trůn Alžbětina starší sestra, dcera

Kateřiny Aragonské, **katolička Marie (známá jako Krvavá)**. Ta měla všechny důvody své nevládní sestře nedůvěřovat, zvláště když by její nástup na trůn uvítali protestanté. Alžběta se však držela stranou a navenek projevovala loajalitu. Díky tomu byla jen krátce uvězněna v Toweru.

Marie však brzy umírá, a tak se Alžběta I. i na základě obnoveného nástupnického práva stala ve svých 25 letech anglickou královnou. Velice pečlivě si vybírala své rádce, mezi nimi zejména svého prvního ministra – **Williama Cecila**. Alžběta odmítala radikální protestantismus, ale trvala na královském vedení církve. Během její vlády docházelo k mnoha vzpourám anglických a irských katolíků. Katolickou kandidátku anglického trůnu, **Marii Stuartovnu**, nechala dokonce popravit. Snažila se držet stranou náboženských válek v Evropě, ale nakonec podpořila nizozemské protestanty proti katolickému Španělsku.

Za vlády Alžběty I. došlo k nebývalému kulturnímu rozmachu, výrazných úspěchů dosáhli také angličtí námořníci. Poslední dvě desetiletí své vlády byla však Alžběta I. ve válce se Španělskem. Její poradci se snažili zabezpečit Anglii výhodným sňatkem, ale přes počáteční úvahy o manželství se nakonec panovnice rozhodla odmítnout. Dodnes o ní hovoříme jako o tzv. **panenské královně**.

ZDROJ 1

Alžběta I. ráda nosila honosné a velmi nákladné šaty, čímž bylo vyjadřováno její bohatství a moc. Pro ten účel také vznikla celá řada portrétů z různých období jejího života. Mnohé z nich jsou předobrazem nejen její moci, ale také vznešenosti. Rovněž se v těchto obrazech objevuje celá řada symbolů.

Zdroj: Woburn Abbey. Woburn.co.uk

Zdroj: National Portrait Gallery, London

Zdroj: Npg.org.uk, ©National Portrait Gallery, London

ZDROJ 2

Roku 1559 zákon o supremaci prohlásil královnu hlavou anglikánské církve, která se stala státní církví namísto Marií zavedeného katolicismu. V reakci na uvedené se opět prohloubila krize mezi Anglií a papežem, která vyústila v exkomunikaci Alžběty I., o čemž referuje přiložený text klíčového dokumentu. V návaznosti na exkomunikaci se část domácí katolické šlechty častěji odhodlávala ke vzpourám a cizí státy se snažily využít příležitost k oslabení ostrovního království. Leč Alžběta všem atakům odolala.

PŘEKLAD

Biskup Pius, služebník Božích služebníků, dává v této věci na věčnou paměť:

Ten, který vládne na nebesích a jemuž je dána veškerá moc na nebi i na zemi, svěřil jedinou svatou katolickou a apoštolskou církev, mimo níž není spásy, jedinému na této zemi, totiž Petrovi, prvnímu mezi apoštoly, a po něm jeho následovníku, římskému biskupovi, aby v ní vládl plnou mocí. Jeho jediného stanovil vládcem nad všemi národy a všemi královstvími, tím, kdo vyvrací, vytrhává, rozptyluje, ničí, vysazuje a posiluje, aby svůj věrný lid, svorný v poutu vzájemné lásky, uchoval v duchovní jednotě a uvedl jej před svého Spasitele ve zdraví a neporušenosti.

§ 1. Při naplňování této povinnosti jsme my, povolání z Boží dobroty k řízení shora řečené církve, nevynechali žádnou námahu při usilovné snaze, aby se tato jednotu katolického náboženství (kte-

ré jeho Tvůrce k vyzkoušení svých věrných a pro naši nápravu nechal v tolika bouřích zakolísat) udržela nepoškozená. Avšak počet bezbožných se zvýšil tak značně, že na celém světě již nezbylo jediné místo, jež by se nepokusili rozvrátit svojí zkaženou naukou. Příčinila se o to mezi jinými služebnice ničemností, Alžběta, předstíraná královna Anglie, u níž jako u svého ochránce našli zastání ti nejzatvrzelejší z nich. Právě ona se zmocnila královské koruny a obludně si přisvojila roli nejvyšší hlavy církve a z ní plynoucí mimořádné autority a právní nadřazenosti. Tím znovu uvrhla toto království, které již bylo navraceno na spořádanou cestu ke katolické víře, do zbědovaného stavu.

§ 2. Silnou rukou zakázala užívání pravého náboženství, jež kdysi odvrhl a opustil Jindřich VIII. a jež s podporou našeho Stolce znovuobnovila královna Marie zbožné paměti. Následovala a přijala kacířské bludy, rozpustila královskou radu sestavenou z anglické šlechty a obsadila ji kacíři nízkého stavu. Potlačila následovníky katolické víry, prosadila falešné kazatele a posluhovače bezbožností, zrušila mši svatou, modlitby, posty, výběr pokrmů, celibát a katolické obřady. Nařídila, aby se po celém království šířily knihy obsahující zjevné kacířství a aby i její poddaní dodržovali bezbožné obřady a nařízení podle Kalvínových pravidel, které sama přijala a zachovávala. Odvážila se zbavit biskupy, představené kostelů a další katolické kněze jejich kostelů a výhod, svěřit tyto a další církevní záležitosti do rukou kacířů a zaujímat rozhodnutí ve věcech církve. Zakázala prelátům, duchovním i lidu uznávat římskou církev a řídit se jejími nařízeními a kanonickými sankcemi. Donutila většinu z nich dodržovat její bezbožné zákony, zavrhnout autoritu římského biskupa a poslušnost vůči němu, přísahou uznat, že ona je jejich jedinou paní ve věcech světských i duchovních. Uvalila pokuty a tresty na ty, kteří ji nevyslyšeli, a vynutila je na těch, již vytrvali v jednotě víry a výše uvedené poslušnosti. Uvrhla katolické hodnostáře a představené kostelů do vězení, kde ve vysílení a smutku bídne dožili poslední dny svého života. Toto vše je mezi všemi národy jasně a trvale známo a podepřeno nespočetným množstvím nejvážnějších svědectví, takže nezbyvá ani nejmenší místo pro omluvu, obranu a obhajobu.

§ 3. Bezbožnosti a zločiny se vršily jedny přes druhé, pronásledování věrných a poškozování náboženství nabíraly, z podnětu a přičiněním řečené Alžběty, den ode dne na síle. Pochopili jsme, že její mysl je neústupná a zatvrzelá, neboť zavrhl a zbožné prosby a žádosti katolických vládců volající k ozdravení a obratu, ba dokonce neumožnila vyslancům tohoto Stolce v této věci ani přicestovat do Anglie. Proto jsme donuceni pozvednout proti ní spravedlivé zbraně, třebaže nedokážeme utišit naši bolest, když víme, že se musíme obrátit proti někomu, jehož předkové se velice zasloužili o křesťanské společenství. Opření o autoritu Toho, jenž nás ráčil dosadit na tento nejvyšší trůn spravedlnosti (ač nejsme takového břemena hodni), prohlašujeme z plné apoštolské pravomoci, že na řečenou Alžbětu, kacířku a podporovatelku kacířů, jakož i na její následovníky, uvrhujeme trest exkomunikace a odřezáváme tento úd z jediného Kristova těla.

§ 4. Dále ji zbavujeme předstíraného práva na řečenou královskou korunu, a vůbec jakéhokoli panování, důstojnosti a privilegií.

§ 5. Šlechtici, poddaní a lid řečeného království a všichni další, kteří vůči ní složili jakoukoli přísahu, se od této přísahy navěky osvobozují, jakož i od jakýchkoli závazků podřízenosti, věrnosti a poslušnosti. Autoritou přítomného dokumentu je z těchto povinností osvobozujeme, tak jako zmíněnou Alžbětu zbavujeme předstíraného nároku na královskou korunu a všech výše řečených práv. Nařizujeme a přikazujeme všem jednotlivým šlechticům i poddanému lidu a vůbec všem výše uvedeným: nechtě se neodvažují uposlechnout žádných jejích příkazů, nařízení a zákonů. Budou-li tak činit, uvalujeme na ně stejný trest exkomunikace.

§ 6. Protože je nadmíru obtížné doručit přítomný dokument všude tam, kde ho bude zapotřebí, nařizujeme, aby jeho kopie, pořízené rukou veřejného notáře a potvrzené pečeti církevního před-

staveného či jeho kurie, měly při soudním projednávání i mimo něj kdekoli na světě naprosto a zcela stejnou platnost jako přítomný dokument v originále, kdyby byl vystaven či ukázán.

Dáno v Římě u sv. Petra, dne 25. února roku 1570 od Vtělení Páně, v pátém roce našeho pontifikátu.

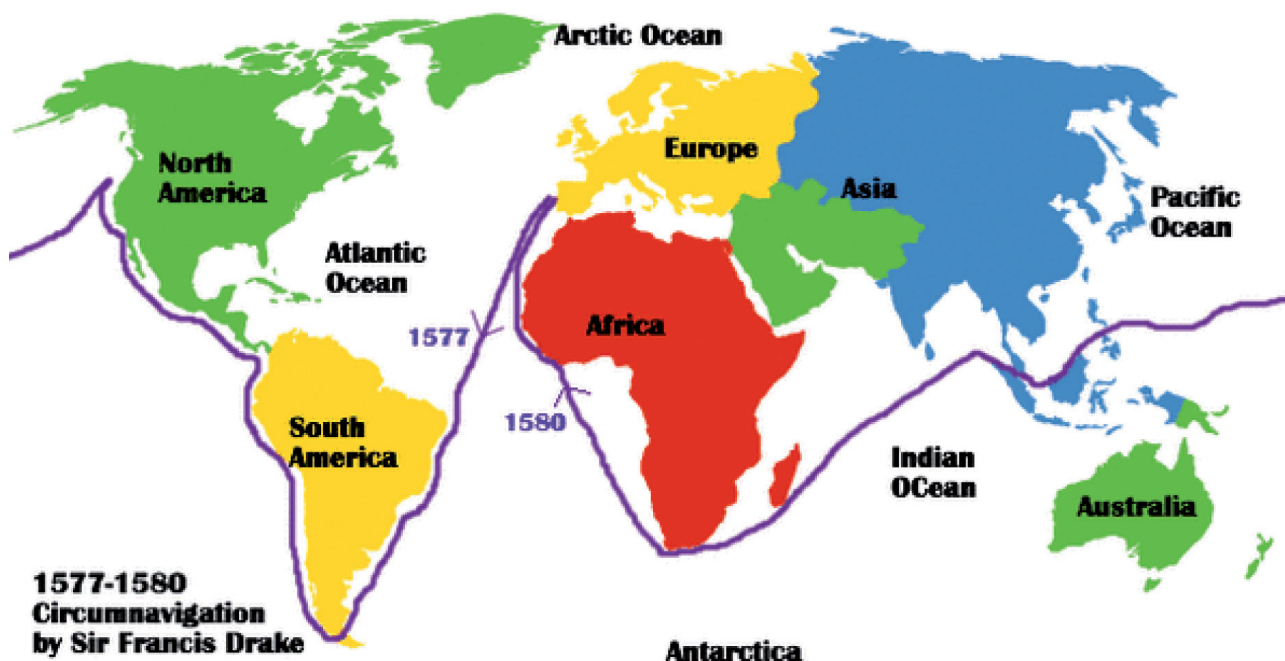
latinský originál: Laerzio CHERUBINI (ed.), Magnum Bullarium Romanum II. A beato Leone Magno usque ad Benedictum, Luxemburgi 1727, s. 324–325. Překlad Pavel Zavadil.

dostupné: <https://books.google.cz/books?id=h6BmAAAAcAAJ&pg=PA624&dq=magnum+bullarium+romanum+online&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwjRssSWq4P9AhXzSPEDHQzdC4YQ6AF6BAg-CEAI#v=onepage&q=magnum%20bullarium%20romanum%20online&f=false>

anglický překlad: <https://www.papalencyclicals.net/Pius05/p5regnans.htm>

ZDROJ 3

Po úspěšně vykonané cestě kolem světa (viz přiložená mapa) pasovala Alžběta I. korzára Francise Drakea na rytíře na jeho lodi Golden Hinde. Toto pasování bylo promyšleným tahem a vyjádřením souhlasu s jeho drancováním zemí španělské říše. Anglické námořnictvo i s jeho přispěním poté slavně zvítězilo v bitvě u Gravelines, kdy bylo španělské válečné loďstvo (Armada) poraženo.

Zdroj: <https://sir-francis-drake.weebly.com/circumnavigation.html>

Alžběta I. se zasloužila také o rozvoj kultury, William Shakespeare byl jedním z těch, které finančně podporovala. Jiný anglický tvůrce, anglický básník Edmund Spenser, o ní dokonce napsal rozsáhlý alegorický epos s názvem *The Faerie Queene* (Královna víl), který ale zůstal nedokončen. Je však oslavou její moci, úspěchů a ctností. Níže je představena jen malá část z eposu. Zbývající části jsou dostupné v odkaze.

*So pure and innocent, as that same lambe,
She was in life and every vertuous lore,
And by descent from Royall lynage came
Of ancient Kings and Queenes, that had of yore
Their scepters stretcht from East to Western shore,
And all the world in their subjection held;
Till that infernall feend with foule uprore
Forwasted all their land, and them expeld:
Whom to avenge, she had this Knight from far compeld.*

Zjednodušený překlad:

*Tak čistá a nevinná, jako beránek,
byla v životě a ve všem ctnostném učení,
a po rodičích pocházela z královského rodu,
z dávných králů a královen, kteří kdysi
měli své žezlo rozprostřené od východního k západnímu pobřeží,
a drželi celý svět pod svou mocí,
až ten pekelný démon s ohavným povykem
zničením přivedl jejich zem do úpadku a je vyhnal,
k tomu, aby je pomstil, přiměl tuto rytířku z dalekých krajin.*

Zdroj: The Project Gutenberg eBook of Spenser's *The Faerie Queene*, Book I, by Edmund Spenser et al, dostupné z: <https://www.gutenberg.org/files/15272/15272-h/15272-h.htm>

Zadání

1. Na základě prvního zdroje porovnejte portréty Alžběty I. s jinými portréty významných panovníků raného novověku. V čem spatřujete podobnosti a kde vidíte odlišnosti? Dokážete také na základě symbolů, které jsou na Alžbětiných portrétech zachyceny, interpretovat jejich význam, a to i s pomocí ostatních zdrojů?

Filip II. Španělský

Rudolf II.

Jindřich IV. Navarrský

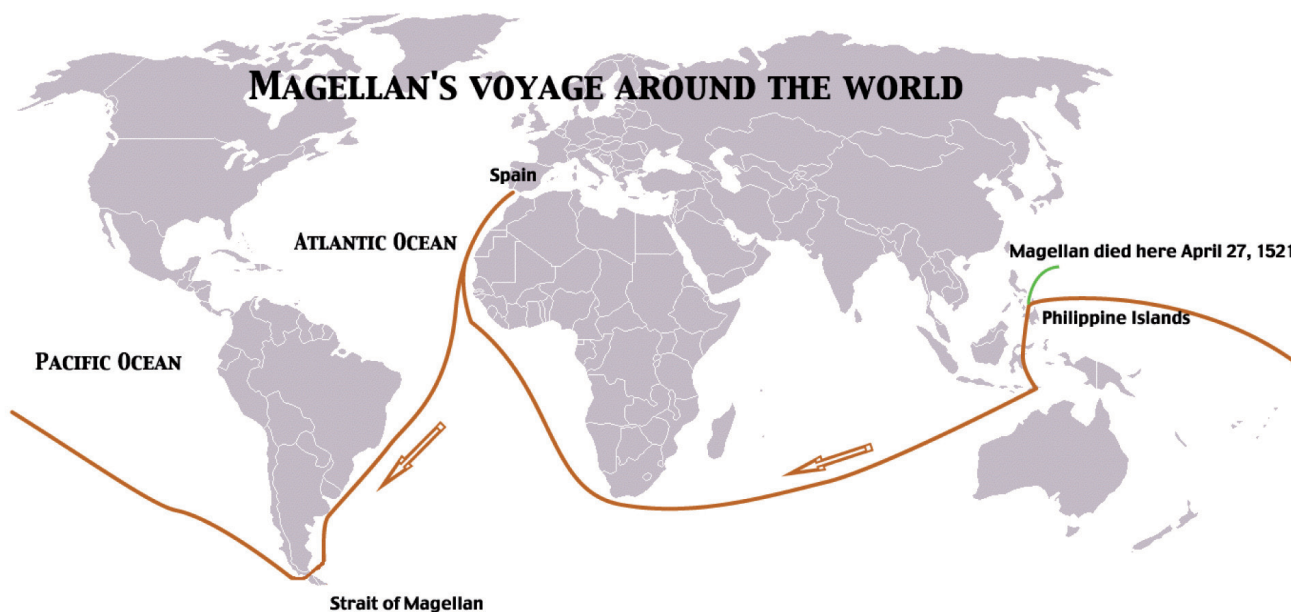

Ivan IV. Hrozný

2. Na základě druhého zdroje se pokuste odpovědět na následující otázky:

- a) Jak papež Pius V. mluví v dokumentu sám o sobě a proč?
- b) Co je dáváno Alžbětě I. za vinu?
- c) Proč je Alžběta I. nazývána nepravou anglickou královnou?
- d) Co v praxi znamenal trest exkomunikace? Znáte nějakou jinou historickou osobnost, která byla exkomunikována?

3. Na základě třetího zdroje geograficky porovnejte trasu cesty Francise Drakea s cestou Fernanda Magalhaese. Jaká pozitiva mohla tato cesta Anglii přinést?

Zdroj: Autor: Knutux – Own work by the original uploader, CC BY-SA 3.0, dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=44272>

4. V pracovních skupinkách požádejte umělou inteligenci o interpretaci libovolně vybraného odstavce z alegorického eposu Edmunda Spensera o Alžbětě I. (využijte zdrojový odkaz). Pokuste se ve skupinách najít také další možné paralely a souvislosti, např. kdo může být hrdinský rytíř, co představuje drak, jak rozumíte výrazu Gloriana apod.